

ZAGOTAVLJANJE VARNE HRANE

Barbara HERLAH,
univ. dipl. inž. živ. teh.

ZAKONODAJA NA PODROČJU HIGIENE ŽIVIL

- Zakon o zdravstveni ustreznosti živil in izdelkov ter snovi, ki prihajajo v stik z živili (UL RS, št. 52/2000, 42/2002, 47/2004)
- ~~Pravilnik o higieni živil (UL RS, št. 60/2002, 104/2003, 11/2004, 51/2004)~~
- Pravilnik o zdravstvenih zahtevah za osebe, ki pri delu in v proizvodnji in prometu z živili prihajajo v stik z živili (UL RS 82/2003)
- Pravilnik o ravnanju z organskimi kuhinjskimi odpadki (UL RS 37/2004)
- Pravilnik o ravnanju z odpadnimi jedilnimi olji in mastmi (UL RS 42/2004)

ZAKONODAJA NA PODROČJU HIGIENE ŽIVIL

- Uredba (ES) št. **178/2002** Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. 1.2002 **o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane**
- Uredba (ES) št. **852/2004** Evropskega parlamenta in sveta z dne 29.4.2004 **o higieni živil**
- Uredba (ES) št. **882/2004** Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29.4.2004 **o izvajanju uradnega nadzora**, da se zagotovi preverjanje skladnosti z zakonodajo o krmu in živilih ter s pravili o zdravstvenem varstvu živali in zaščiti živali
- Uredba (ES) št. **37/2005** Evropskega parlamenta in Sveta z dne 12.1.2005 **o spremljanju temperature** v prevoznih sredstvih, skladiščih in pri shranjevanju hitro zamrznjenih živil, namenjenih za prehrano ljudi

POVZROČITELJI BOLEZNI, POVZROČENIH S HRANO

1. BAKTERIJE (ok. 20 vrst patogenih)
2. VIRUSI (10 skupin)
3. PARAZITI (ok. 10)
4. PRIONI (BSE)
5. NARAVNI TOKSINI (nekateri jih uvrščajo med bi-ke tveganja)

1. BAKTERIJE

- Enocelična bitja
- Koristne
- Niti koristne, niti škodljive
- Škodljive (patogene):
  - povzročajo bolezni
  - kvarijo živila

Potrebni pogoji za rast in razmnoževanje mikroorganizmov

- Narava substrata oz. podlage
  - mleko - meso - zelenjava
- Fizikalno kemijski pogoji
  - temperatura
  - okolje (pH, prisotnost kisika, UV svetloba)
  - vodna aktivnost (a_w – razpoložljiva voda)

Temperatura

- Psihrofilne bakterije
  - Razvoj 0-25°C, rast 20-25°C
- Mezofilne bakterije
  - Razvoj 20-45°C, rast 30-37°C
- Termofilne bakterije
  - Razvoj 45-70°C, rast 50-55°C

Vlaga

- 80% celice sestavlja voda
- Vlažno okolje močno pospeši rast

Zrak

- Vse bakterije potrebujejo dušik
- Razlike glede potreb po kisiku:
  - Potrebujejo kisik
  - Kisik zavira rast in razvoj
  - Razvijajo se v pogojih z ali brez kisika

Hrana – pomembnost narave substrata

- Bakterije sprejemajo iz okolja posamezne elemente in molekule, ki jih presnavljajo
  - vodo, beljakovine, ogljikove hidrate, minerale.
- Struktura hrane
  - Obstoje ali odsotnost naravne zaščite (koža, skorja, ovoj)

Okolje

- Kislo/nevtrarno
- Svetloba/tema
- UV svetloba

Zaviranje rasti bakterij

- Odvzem vlage
- Izpostavitve visokim temperaturam
- Hlajenje, zamrzovanje

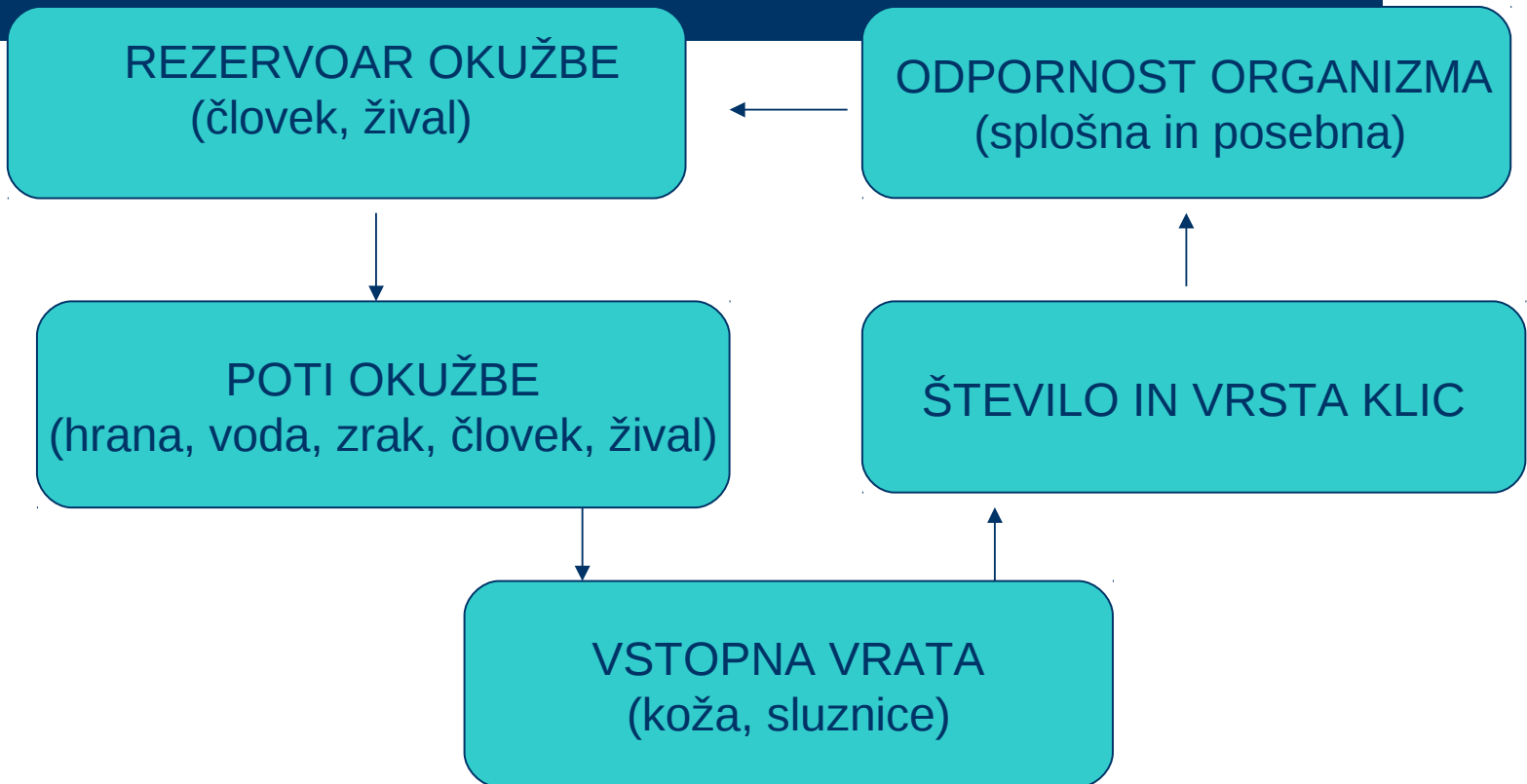
2. VIRUSI

- Manjši od bakterij
- Se ne razmnožujejo izven žive celice
- Z rutinskimi pregledi živil jih ne odkrijemo
- Antibiotiki jih ne uničijo
- Lahko so povzročitelji okužbe z vodo ali hrano, ki ni bila dovolj termično obdelana (rotavirus, virus nalezljive zlatenice A)

3. PARAZITI - ZAJEDALCI

- Gostitelju odvzamejo hrano
- Zunanji (garje, naglavna uš, bolhe)
- Notranji
  - enocelični (*Lamblija*)
  - večcelični (gliste, trakulje)

POGOJI ZA NALEZLJIVO OBOLENJE – Vogarlikova veriga

NAČINI ŠIRJENJA NALEZLJIVIH BOLEZNI

- KAPLJIČNO – gripa, angina tuberkuloza, škrlatinka, ošpice, mumps itd.
- KONTAKTNO – roke!
- PREKO ŽIVALI (zoonoze) – steklina, vranični prisad, salmoneloza
- PREKO HRANE

ŠIRJENJE BOLEZNI PREKO HRANE

1. Živilo je že prišlo okuženo v pripravo in nadaljno obdelavo.
2. Živilo je bilo naknadno okuženo s strani klicenosca, ki dela z živili (rane, izpuščaji – *stafilokok*, črevesje – *salmonele*, *šigele*, *kampilobaktri*)
3. Živilo se je okužilo ob križanju čistih in nečistih poti.

GLAVNI POVZROČITELJI BOLEZNI

- *Salmonelle* – iz surovih živil živalskega izvora na toplotno obdelana (križanje poti, roke)
- *Kampilobakter* – možen prenos tudi z osebe na osebo
- *Stafilokoki* – kontaminirane roke, shranjevanje na sobni temp.
- *Šigele* – vdor fekalij v vodo, pomanjkljiva osebna higiena
- Kemično onesnaževanje
- Naravni onesnaževalci

UKREPI ZA PREPREČEVANJE OKUŽB S HRANO

- Dosledna osebna higiena
- Izolacija obolelih
- Dosledno ločevanje čistih in nečistih poti
- Temeljito čiščenje in pranje živil
- Ustrezna toplotna obdelava živil
- Ustrezno shranjevanje živil

UKREPI

ob sumu na okužbo s hrano

- Obvestimo pristojno zdravstveno inšpekcijo, pristojno zdravstveno organizacijo, pristojni zavod za zdravstveno varstvo.
- Sumljivo živilo zavarujemo pred uničenjem.

HIGIENA ROK

- Je izrednega pomena za preprečevanje kontaktnega širjenja bolezni, oz. za preprečevanje okužb živil.
- Klice iz rok lahko nesemo v usta, na kožo, lahko je tudi obratno.
- Pogoji za dobro higieno rok – ustrezno opremljeni umivalniki.

KDAJ UMIVAMO ROKE

- Ko pridemo v službo
- Pred kontaktom z živili
- Ob prehodu iz nečistega na čisto
- Po uporabi stranišča
- Po stiku s telesnimi izločki
- Pred jedjo
- Po dotikanju obraza, lasišča, kihanju, ...

KAKO?

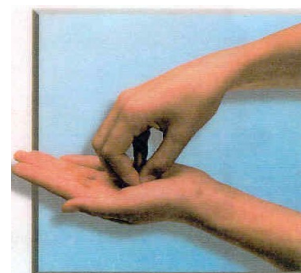
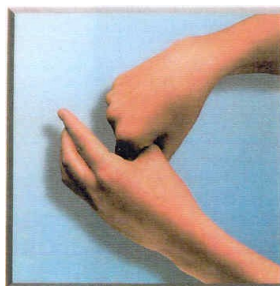
- Roke speremo pod vodo.
- Nanesemo milo.
- Milimo po shemi.
- Speremo.
- Obrišemo roke.

POZOR!

- Roke vedno umivamo, če so vidno umazane.
- Milo dobro speremo.
- Roke temeljito obrišemo.
- Umivamo najmanj 1 min.
- Nohti čisti, kratko pristriženi.
- Odstranimo prstane, zapestnice.

TEHNIKA UMIVANJA ROK

DOBRA HIGIENSKA PRAKSA

- Predpogoj, ki mora biti izpolnjen, preden pričnemo vzpostavljati sistem HACCP, pa sta dobra higienska praksa (DHP, GHP) in dobra proizvodna praksa (DPP, GMP).
- S postopki DHP želimo doseči:
  - preprečiti ali omejiti kontaminacijo (onesnaženje) z nezaželenimi mikroorganizmi,
  - preprečiti ali omejiti širjenje nezaželenih mikroorganizmov,
  - preprečiti nezaželeno razmnoževanje mikroorganizmov,
  - preprečiti nedopustno preživetje mikroorganizmov, oziroma njihovih metabolitov.

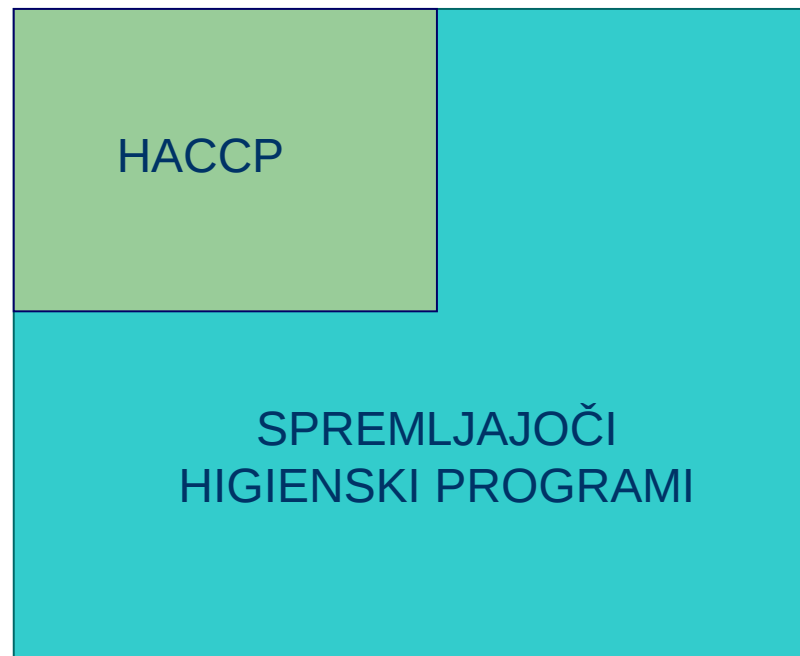
SPREMLJAJOČI HIGIENSKI PROGRAMI

- So higieniški programi in aktivnosti, ki so potrebni za uspešno vključevanje in izvajanje HACCP sistema v notranjem nadzoru v živilski dejavnosti in temeljijo na načelih DHP.

SPREMLJAJOČI HIGIENSKI PROGRAMI

- zagotavljanje splošnih in higiensko tehničnih pogojev,
- vzdrževanje opreme in pripomočkov,
- skladiščenje,
- ravnanje z odpadki,
- dejavnosti DDD, čiščenja,
- izvajanje izobraževanja zaposlenih o higieni živil,
- vzdrževanje osebne higiene,
- zdravstveno stanje zaposlenih,
- umerjanje merilnih naprav,
- zagotavljanje sledljivosti.

Razmerje med sistemom HACCP in spremljajočimi higienskimi programi

HACCP

- Hazard Analysis Critical Control Point = Analiza tveganja kritičnih kontrolnih točk

Preventivni sistem, ki omogoča identifikacijo (prepoznavanje), oceno, ukrepanje in nadzor nad morebitno prisotnimi dejavniki tveganja v živilih, ki lahko ogrožajo zdravje človeka.

POJMI HACCP SISTEMA

- **HIGIENA ŽIVIL** – ukrepi in pogoji, potrebni za nadzor tveganj in za zagotovitev ustreznosti živil za prehrano ljudi, ob upoštevanju njihove predvidene uporabe;
- **ZDRAVSTVENA USTREZNOST ŽIVIL** – varnost živil ter ustreznost njihove sestave glede vsebnosti živiljenjsko pomembnih hranilnih snovi, ki vplivajo na biološko in energijsko vrednost živil;
- **VARNOST ŽIVIL** – zagotovilo, da živilo ni škodljivo za zdravje potrošnika, če je pripravljeno oz. zaužito za predviden namen;
- **DEJAVNIK TVEGANJA** – bi-, ke-, fi- dejavnik (agens) v živilu, oz. lastnost ali stanje živila, ki lahko ogroža zdravje ljudi;

POJMI HACCP SISTEMA

- KKT – stopnja v proizvodnji ali prometu z živali, kjer je potrebna vzpostavitev preventivnih, oz. kontrolnih ukrepov, s pomočjo katerih se morebitna prisotnost dejavnikov tveganja v živilu prepreči, odstrani ali zmanjša na sprejemljivo raven;
- STOPNJA – surovina, sestavina, mesto, postopek, način dela ali faza v verigi proizvodnje in prometa z živali
- KRITIČNA MEJNA VREDNOST – kriterij, oz. vrednost, ki na KKT ločuje sprejemljivo od nesprejemljivega;
- SPREMLJANJE (MONITORING) KKT – izvajanje načrtovanih opazovanj ali meritev uvedenih preventivnih oz. kontrolnih ukrepov, da bi ugotovili ali je KKT pod nadzorom. Dokumentirani rezultati monitoringa so sestavni del obveznih podatkov za potrebe verifikacije;

POJMI HACCP SISTEMA

- KOREKCIJSKI POSTOPEK – katerikoli postopek, ki ga je potrebno izvesti, kadar rezultati monitoringa kažejo, da KKT ni pod nadzorom;
- PRESOJA (verifikacija) – postopki, metode, testi in druga vrednotenja, s katerimi se poleg spremljanja (monitoringa) potrjuje skladnost s HACCP načrtom;
- HACCP NAČRT: dokument, izdelan na podlagi sedmih načel HACCP sistema, ki določa postopke, ki se morajo upoštevati in jim slediti, da se zagotovi nadzor nad tveganji.

7 načel HACCP sistema

- 1) Identificira možno tveganje pri vsaki sestavini proizvoda pri vseh fazah proizvodnje, ki lahko prizadenejo varnost končnega proizvoda.
- 2) Določi kritične kontrolne točke (KKT), ki jih je treba nadzirati za odpravo tveganja.
- 3) Predpisuje natančne mejne vrednosti za vsako KKT (npr. št. mikrobov, T, t, RV...)
- 4) Vzpostavi postopke nadzora KKT in sistem za učinkovit monitoring.
- 5) Uvaja popravne postopke v primeru ugotovitve nepravilnosti ali odstopanja v KKT.
- 6) Vzpostavi postopke dokumentiranja in sledljivosti podatkov.
- 7) Ureja postopke verifikacije, oz. pravilnosti delovanja HACCP sistema.

HACCP načrt

- Je dokument, pripravljen v skladu s HACCP principi in prikazuje za vsako stopnjo procesa detajle o tveganjih, kontrolnih ukrepih, kritičnih mejah, monitoringu, korekcijskih postopkih in odgovornostih za vsako KKT in KT.

Primer HACCP načrta

Proizvodni postopek	Tveganje	Preventivni ukrepi	KKT	Kritični limiti	Monitoring		Korekcijski postopki	Odgovorni
					Postopek	Frekvenc		
Nabava	Kontam. z m.o. ali toksini, ke-, fi-ones.	Nabava od renom. Proizv. ali distrib. z uvedenim HACCP sistemom	KT	Izjava o uvedenem HACCP sist. In labor. izvidi anal. vzorcev	Seznam dobaviteljev s potrdili, pogodbe	1 x letno	Pisno opozorilo dobavitelju, zavrnitev dobavitelja	Vodja nabave
Prevzem Sadje in zelenjava, splošno Prehramb. blago	Kontam. z m.o. ali toksini, ke-, fi-ones.	Pprevzem v ustr. območju, vizuelen pregled surovin, kontrola embalaže, kont. deklaracij, kont. temp., kontrola DHP	KT					
Prevzem 1)Meso in izdelki 2)Mleko in izdelki 3)Kremne slaščice 4) Jajca 5) Zamrznjeni mesni izd. in ribe	Kontam. z m.o. ali toksini, ke-, fi-ones.	Pprevzem v ustr. območju, vizuelen pregled surovin, kontrola embalaže, kont. deklaracij, kont. temp., kontrola DHP	KT	1)Meso in izdelki 4 °C 2)Mleko in izd. 4 °C 3)Kremne slašči. 4 °C 4)Jajca 15 °C 5)Zamrznjeni izd. največ -18 °C Upoštevaj navodilo z deklaracije, če je navedeno drugače!	Izpolni obrazec za spremljanje prevzema, ustrezno izpolnjene dobavnice	Ob vsaki doobavi	Posvet s pooblaščen osebo	Skladiščnik